

I

Op een bloedhete dag in augustus 1994 zei mijn vrouw tegen me dat ze met een herhalingsrecept voor haar inhalator naar de Derry Rite Aid ging – tegenwoordig kun je dat spul zonder recept krijgen, geloof ik. Ik was net klaar met schrijven voor die dag en bood aan het voor haar op te halen. Ze bedankte me, maar ze wilde ook nog wat vis halen bij de supermarkt daarnaast; twee vliegen in één klap, je kent dat wel. Ze gaf me een kushand en ging naar buiten. De volgende keer dat ik haar zag, was ze op de tv. Zo identificeer je de doden hier in Derry. Je loopt niet door een onderaardse gang met groene tegels op de muren en lange tl-buizen aan het plafond, en ze schuiven de lijken niet op wieltjes uit gekoelde laden. Je gaat gewoon naar een kamer met het opschrift PRIVÉ en kijkt naar een televisiescherm en zegt ja of nee.

De Rite Aid en de Shopwell zijn zo'n anderhalve kilometer van ons huis vandaan, in een buurtwinkelcentrum met verder nog een videotheek, een tweedehands boekwinkel die Spread It Around heet (ze doen daar goede zaken met mijn oude pockets), een Radio Shack en een Fast Foto. Het is op Up-Mile Hill, bij het kruispunt van Witcham Street en Jackson Street.

Ze parkeerde voor de Blockbuster Video, ging de drugstore binnen en werd geholpen door Joe Wyzer, die daar toen de apotheker was; later is hij in de Rite Aid in Bangor gaan werken. Bij de kassa pakte ze een chocolademuis met marshmallow erin. Ik vond hem later in haar tasje. Ik haalde de verpakking eraf en at hem zelf op, zittend aan de keukentafel met de inhoud van haar rode handtas voor me, en het was net of ik ter communie

ging. Toen hij op was, en ik nog slechts de smaak van chocola op mijn tong en in mijn keel had, barstte ik in tranen uit. Ik zat daar voor haar papieren zakdoekjes en make-up en sleutels en half opgegeten Certs en huilde met mijn handen voor mijn ogen, zoals een kind huilt.

De inhalator zat in een zakje van Rite Aid. Hij had twaalf dollar en achttien cent gekost. Er zat nog iets anders in dat zakje, iets wat tweeëntwintig dollar vijftig had gekost. Ik keek een hele tijd naar dat andere ding. Ik zag het wel, maar begreep het niet. Ik was verbaasd, misschien zelfs verbijsterd, maar het idee dat Johanna Arlen Noonan misschien nog een ander leven had geleid, een leven waar ik niets van wist, kwam niet bij me op. Toen niet.

Jo liep weg van de kassa de felle, brandende zon weer in en verwisselde intussen haar gewone bril voor haar zonnebril, en toen ze onder de luifel van de drugstore vandaan kwam (tenminste, zo stel ik me dat voor; ik waag me nu een beetje in het rijk van de romanschrijver, maar niet ver, een beetje maar, geloof me), was er het gierende gekrijs van geblokkeerde autobanden te horen waardoor je weet dat er een ongeluk gaat gebeuren of dat het erg weinig zal schelen.

Ditmaal gebeurde het – het soort ongeluk dat minstens één keer per week op dat verrekte x-vormige kruispunt scheen te moeten gebeuren. Een Toyota uit 1989 reed het parkeerterrein van het winkelcentrum af en sloeg linksaf Jackson Street in. Achter het stuur zat Esther Easterling uit Barrett's Orchards. Ze was in het gezelschap van haar vriendin, Irene Deorsey, ook uit Barrett's Orchards, die in de videotheek was geweest zonder iets te vinden wat ze wilde huren. Te veel geweld, zei Irene. Beide vrouwen waren sigarettenweduwe.

Esther had de oranje truck van Openbare Werken die de helling afkwam eigenlijk niet over het hoofd kunnen zien. Hoewel ze dat ontkende toen ze met de politie sprak, en met de krant, en zo'n twee maanden later ook met mij, denk ik dat ze

gewoon vergat te kijken. Zoals mijn eigen moeder (ook sigarettenweduwe) altijd zei: ‘De twee meest voorkomende ziekten bij ouderen zijn artritis en vergeetachtigheid. Daar kun je ze niet voor verantwoordelijk stellen.’

Achter het stuur van de truck van Openbare Werken zat William Fraker uit Old Cape. Op de dag dat mijn vrouw stierf, was Fraker achtendertig jaar oud. Hij reed met ontbloot bovenlijf en verlangde naar een koude douche en een koud biertje, niet noodzakelijkerwijs in die volgorde. Hij en drie ander mannen waren acht uur bezig geweest het asfalt te repareren op de Harris Avenue Extension bij het vliegveld, heet werk op een hete dag, en Bill Fraker zei ja, misschien had hij een beetje te hard gereden – misschien had hij zestig gereden waar vijftig toegestaan was. Hij wilde graag naar de garage terug, de wagen inleveren en achter het stuur van zijn eigen F-150 stappen, die airconditioning had. Daar kwam nog bij dat de remmen van de wagen weliswaar goed genoeg waren om door een keuring te komen maar bepaald niet in excellente conditie verkeerden. Fraker trapte op die remmen zodra hij de Toyota voor zich zag opduiken (hij drukte ook op zijn claxon), maar het was te laat. Hij hoorde gierende banden – die van hemzelf en die van Esther, die te laat besepte in welk gevaar ze verkeerde – en zag heel even haar gezicht.

‘Dat was op de een of andere manier nog het ergste,’ vertelde hij me toen we op zijn veranda bier zaten te drinken – het was toen oktober, en hoewel de zon warm op onze gezichten scheen, hadden we allebei een trui aan. ‘Je weet hoe hoog je in die wagens van ons zit?’

Ik knikte.

‘Nou, ze keek naar me op – reikhalzend zou je bijna zeggen – en de zon scheen recht in haar gezicht. Ik zag hoe oud ze was. Ik weet nog dat ik dacht: “Allemachtig, die breekt als glas, als ik niet kan stoppen. Maar oude mensen zijn vaak taai. Je staat soms van ze te kijken. Ik bedoel, ga maar na hoe het is afgelopen, die twee oudjes leven nog en je vrouw...”’

Hij zweeg abrupt. Het schaamrood steeg hem naar de kaken

en hij leek net een jongen die op het schoolplein door meisjes was uitgelachen omdat zijn gulp openstond. Het was komisch, maar als ik had geglimlacht, zou dat hem alleen maar in verwarring hebben gebracht.

‘Meneer Noonan, dit spijt me. Het was eruit voor ik het wist.’

‘Het geeft niet,’ zei ik tegen hem. ‘Ik ben over het ergste heen.’ Dat was een leugen, maar het bracht ons gesprek weer op het juiste spoor.

‘Hoe dan ook,’ zei hij, ‘we knalden op elkaar. Er klonk een harde klap en gekraak toen de auto aan de bestuurderskant werd verbrijzeld. En ook het geluid van brekend glas. Ik vloog zo hard tegen het stuur dat ik zeker een week geen adem kon halen zonder dat het pijn deed, en ik had hier een grote blauwe plek.’ Hij beschreef met zijn vinger een boog over zijn borst, net onder zijn sleutelbeenderen. ‘Ik klapte zo hard met mijn kop tegen de voorruit dat het glas brak, maar daar had ik alleen een paars bultje – geen bloed, zelfs geen hoofdpijn. Mijn vrouw zegt dat ik gewoon een dikke schedel heb. Ik zag dat de vrouw die de Toyota bestuurde, mevrouw Easterling, over de scheiding tussen de kuipstoeltjes vloog. Toen stonden we eindelijk stil, het was één grote chaos midden op straat, en ik stapte uit om te kijken hoe erg het met ze was. Ik dacht dat ze allebei dood waren.’

Ze waren geen van tweeën dood of zelfs maar bewusteloos, al had mevrouw Easterling drie ribben gebroken en was haar heup uit de kom geschoten. Mevrouw Deorsey, die niet aan de kant van de botsing had gezeten, liep een hersenschudding op doordat ze met haar hoofd tegen het raam sloeg. Dat was alles. Ze mocht ‘na behandeling in het Home Hospital naar huis’, zoals de *Derry News* het in zulke gevallen altijd beschrijft.

Mijn vrouw, wijlen Johanna Arlen uit Malden, zag het allemaal gebeuren. Ze stond voor de drugstore met haar tas over haar schouder en het zakje met de boodschappen in haar hand. Net als Bill Fraker moet ze hebben gedacht dat de inzittenden van de Toyota dood of ernstig gewond waren. Het geluid van de botsing was een holle, daverende klap geweest die door de hete

middaglucht rolde als een kegelbal over een baan, met daaromheen het geluid van brekend glas, als vitrage die verscheurd werd. De twee auto's stonden total loss midden op Jackson Street. De vuile oranje gemeentetruck hing over het lichtblauwe Japannertje heen als een boze ouder die zich over een angstig kind buigt.

Johanna rende over het parkeerterrein naar de straat. Overall om haar heen deden andere mensen hetzelfde. Een van hen, Jill Dunbarry, stond in de etalage te kijken van de Radio Shack toen het ongeluk gebeurde. Ze meende zich achteraf te herinneren dat ze Johanna voorbijrende – nou ja, ze was er vrij zeker van dat ze iemand in een gele broek voorbijrende – maar ze kon dat niet met absolute zekerheid zeggen. Inmiddels schreeuwde mevrouw Easterling dat ze gewond was, ze waren allebei gewond, wilde iemand haar en haar vriendin Irene helpen?

Halverwege het parkeerterrein, bij een stel krantenautomaten, viel mijn vrouw. De riem van haar tas bleef over haar schouder zitten, maar het zakje van de Rite Aid viel uit haar hand en de inhalator schoof half naar buiten. Het andere voorwerp bleef in het zakje zitten.

Niemand zag haar daar bij de krantenautomaten liggen. Iedereen had alleen maar aandacht voor de chaos van de botsing, de krijsende vrouwen, de steeds grotere plas water en antivries uit de kapotte radiator van de gemeentetruck ('Dat is benzine!' schreeuwde de man van Fast Foto tegen iedereen die het wilde horen. 'Dat is benzine, kijk uit dat het niet ontploft, mensen!') Misschien zijn een of twee van de redders in spe over haar heen gesprongen. Misschien dachten ze dat ze was flauwgevallen. Op een dag waarop de temperatuur boven de vijfendertig graden kwam was het niet onredelijk om dat te denken.

Zo'n twintig mensen uit het winkelcentrum dromden om het ongeluk heen. Nog eens een stuk of vijftig kwamen aanrennen uit Strawford Park, waar een honkbalwedstrijd aan de gang was geweest. Ik denk dat alles gezegd werd wat je in zulke situaties kunt verwachten, veel dingen meer dan eens. Groot tumult. Iemand stak zijn hand door het grillige gat dat het zijraampje aan

de bestuurderskant was geweest om een geruststellend klopje op Esthers bevende oude hand te geven. Mensen maakten onmiddellijk plaats voor Joe Wyzer, want op zulke momenten is iemand in een witte jas automatisch het middelpunt van de aandacht. In de verte verhief zich het golvend loeien van een ambulancesirene, als trillende lucht boven een verbrandingsoven.

Al die tijd lag mijn vrouw, zonder dat iemand haar zag, op het parkeerterrein, met haar tas nog over haar schouder (en daarin, nog in het zilverpapier, haar muis van chocola en marshmallow) en met haar witte apothekerszakje bij haar uitgestoken hand. Joe Wyzer, die naar de apotheek terugrende om een compres voor Irene Deorsey's hoofd te halen, was degene die haar zag. Hij herkende haar, al lag ze op haar buik. Hij herkende haar aan haar rode haar, witte blouse en gele broek. Hij herkende haar omdat hij haar nog geen kwartier eerder had geholpen.

'Mevrouw Noonan?' vroeg hij, en hij dacht al niet meer aan het kompres voor de versufte maar blijkbaar niet ernstig gewonde Irene Deorsey. 'Mevrouw Noonan, gaat het wel goed met u?' Terwijl hij al wist (tenminste, dat vermoed ik, maar ik kan me vergissen) dat het helemaal niet goed met haar ging.

Hij draaide haar om. Daar had hij zijn beide handen voor nodig, en nog kostte het hem moeite. Hij knielde en duwde en draaide haar moeizaam om, daar op dat parkeerterrein in de brandende zon waar de hitte door het asfalt weerkaatst werd. Dode mensen worden zwaarder, lijkt het wel, zowel hun lichaam als het beeld dat we in onze gedachten van hen hebben wordt zwaarder.

Er zaten rode vlekken op haar gezicht. Toen ik haar identificeerde, kon ik die vlekken zelfs op het televisiescherm duidelijk zien. Ik vroeg de patholoog-anatoom wat het voor vlekken waren, maar ik wist het al. Eind juli, heet wegdek – heel eenvoudig, mijn beste Watson. Toen mijn vrouw stierf, verbrandde ze in de zon.

Wyzer stond op, zag dat de ambulance er was en rende erheen. Hij baande zich een weg door de menigte en greep een van de broeders vast zodra die achter het stuur vandaan kwam. 'Daar

ligt een vrouw,' zei Wyzer, en hij wees naar het parkeerterrein.

'Man, we hebben hier twee vrouwen, en nog een man ook,' zei de broeder. Hij probeerde zich los te trekken, maar Wyzer was vasthoudend.

'Die kunnen nog wel even wachten,' zei hij. 'Eigenlijk mankeren ze niks. Die vrouw daar is er erger aan toe.'

Die vrouw daar was dood, en volgens mij wist Joe Wyzer dat best – maar hij wist ook wat prioriteit had. Dat moet je hem nageven. En hij was heel overtuigend: de twee broeders liepen van de vernielde truck en Toyota vandaan, ondanks Esther Easterlings kreten van pijn en het rommelend protest van het Griekse koor.

Toen ze bij mijn vrouw kwamen, stelde een van de ziekenbroeders meteen vast wat Joe Wyzer al vermoedde. 'Jezus,' zei de andere. 'Wat is er met haar gebeurd?'

'Haar hart, denk ik,' zei de eerste. 'Ze was opgewonden en toen begaf haar hart het.'

Maar het was niet haar hart. De sectie bracht een hersenaneurysma aan het licht waarmee ze zonder het te weten misschien al vijf jaar had rondgelopen. Toen ze over het parkeerterrein naar het ongeluk rende, was dat zwakke bloedvat in haar hersenschors als een klapband geknapt. Het bloed had al haar commandocentra overstroomd en haar gedood. Waarschijnlijk was ze niet onmiddellijk dood geweest, vertelde de patholoog-anatoom me, maar het was heel snel gegaan – en ze had niet geleden. Gewoon een grote zwarte nova. Alle gevoel en gedachten waren al weg voordat ze tegen de vlakke ging.

'Kan ik u ergens mee helpen, meneer Noonan?' vroeg de patholoog-anatoom. Hij leidde me met zachte drang van het roerloze gezicht met de gesloten ogen op het beeldscherm vandaan. 'Hebt u vragen? Als ik kan, zal ik ze beantwoorden.'

'Eén vraag,' zei ik. Ik vertelde hem wat ze in de drugstore had gekocht voordat ze stierf. En toen stelde ik mijn vraag.

De dagen tot aan de begrafenis en de begrafenis zelf zijn in mijn geheugen een soort droom geworden. Wat ik me nog het duidelijkste kan herinneren, is dat ik Jo's chocolademuis opat en huilde – vooral huilde, denk ik, omdat ik wist hoe gauw de smaak weg zou zijn. Een paar dagen nadat we haar hadden begraven, had ik nog een huilbui, en daar zal ik je straks over vertellen.

Ik was blij dat Jo's familie kwam, vooral haar oudste broer Frank. Frank Arlen – vijftig, rode wangen, buikje, een weelderige kop met donker haar – was degene die alles regelde, die uiteindelijk zelfs *pingelde* met de begrafenisondernemer.

'Ik kan niet geloven dat je dat deed,' zei ik later, toen we in Jack's Pub bier zaten te drinken.

'Hij wou je tillen, Mikey,' zei hij. 'Ik heb de schurft aan dat soort kerels.' Hij greep in zijn achterzak, haalde een zakdoek tevoorschijn en veegde daarmee gedachteloos over zijn wangen. Hij was niet ingestort – de Arlens stortten nooit in, tenminste niet in mijn bijzijn – maar Frank had de hele dag tranen vergoten. Hij leek net een man die aan ernstige bindvliesontsteking leed.

Het gezin Arlen telde totaal zes kinderen. Jo was de jongste geweest, het enige meisje en de lieveling van haar grote broers. Ik denk dat als haar dood ook maar enigszins mijn schuld was geweest, ze me met hun vijven met hun blote handen uit elkaar hadden gescheurd. Nu vormden ze echter een beschermend schild om me heen, en dat was goed. Zonder hen zou ik me er waarschijnlijk ook wel doorheen gerommeld hebben, maar ik weet niet hoe. Vergeet niet dat ik zesendertig was. Je verwacht niet dat je je vrouw moet begraven als je zesendertig bent en zij twee jaar jonger is. De dood was wel het laatste waar we aan dachten.

'Als ze iemand betrappen op het stelen van je autoradio, noemen ze dat diefstal en zetten ze hem in de bak,' zei Frank. De Arlens kwamen uit Massachusetts, en dat was aan Franks stem te horen – *caught* was *coowat*, *car* was *cab*, *call* was *caul*. 'Als diezelfde kerel een rouwende echtgenoot een kist van drieduizend dollar voor vijfenveertighonderd dollar probeert te verkopen, noemen ze dat zaken doen en vragen ze hem om op de lunch van de Rotary Club

te komen spreken. De afzetter. Ik had hem behoorlijk tuk, hè?’

‘Ja. Dat heb je gedaan.’

‘Gaaf het een beetje, Mikey?’

‘Het gaat goed.’

‘Echt?’

‘Hoe moet ik dat nou weten?’ vroeg ik hem, zo hard dat mensen aan andere tafels omkeken. En toen: ‘Ze was zwanger.’

Zijn gezicht verstrakte. ‘Wát?’

Ik deed mijn best om mijn stem te dempen. ‘Zwanger. Zes of zeven weken, volgens de... je weet wel, de sectie. Wist je dat? Had ze het jou verteld?’

‘Nee! Christus, nee!’ Maar hij had een vreemde uitdrukking op zijn gezicht, alsof ze hem wel iets anders had verteld. ‘Ik wist natuurlijk dat jullie het probeerden... Ze zei dat jij zwak zaad hebt en dat het even zou kunnen duren, maar de dokter dacht dat jullie waarschijnlijk... dat jullie vroeg of laat waarschijnlijk...’ Zijn stem stierf weg en hij keek naar zijn handen. ‘Dat gaan ze na, hè? Dat onderzoeken ze?’

‘Ze kunnen het nagaan. Ik weet niet of ze het automatisch onderzoeken of niet. Het was op mijn verzoek.’

‘Waarom?’

‘Vlak voordat ze stierf, kocht ze niet alleen een inhalator. Ze kocht ook zo’n testje om zelf na te gaan of je zwanger bent.’

‘Had je echt geen idee?’

Ik schudde mijn hoofd.

Hij stak zijn hand over de tafel uit en gaf een kneepje in mijn schouder. ‘Ze wilde eerst zekerheid hebben, dat is alles. Dat weet je toch?’

Een capsule voor mijn inhalator en een stukje vis, had ze gezegd. Het had heel gewoon geleken. Een vrouw die gauw nog even een paar boodschappen doet. We hadden al acht jaar geprobeerd een kind te krijgen, maar er was niets bijzonders aan haar te zien geweest.

‘Ja,’ zei ik, en ik gaf een klopje op Franks hand. ‘Ja, beste kerel. Ik weet het.’

Het waren de Arlens – onder leiding van Frank – die Johanna's uitvaart regelden. Als de schrijver van de familie moest ik de overlijdensadvertentie opstellen. Mijn broer kwam met mijn moeder en mijn tante uit Virginia en mocht op de bezoeken bij het gastenboek zitten. Mijn moeder – bijna helemaal kierewiet op haar zesenzestigste, al weigerden de artsen het Alzheimer te noemen – woonde in Memphis met haar zuster die twee jaar jonger en nauwelijks minder geschrift was. Ze werden belast met het snijden van taart en koek tijdens de condoléance.

Al het andere werd geregeld door de Arlens, van de bezoeken tot en met de details van de uitvaartceremonie. Frank en Victor, de op een na jongste broer, hielden een korte toespraak. Jo's vader sprak een gebed voor de ziel van zijn dochter. En op het eind bracht Pete Breedlove, de jongen die 's zomers ons gras maaide en in de herfst onze tuin aanharkte, iedereen tot tranen door 'Blessed Assurance' te zingen. Volgens Frank was dat Jo's favoriete gezang geweest toen ze nog een kind was. Ik ben nooit te weten gekomen hoe het Frank was gelukt Pete te vinden en hem over te halen op de begrafenis te zingen.

We sloegen ons erdoorheen – de bezoeken op dinsdagmiddag en -avond, de uitvaartdienst op woensdagmorgen, de kleine gebedsbijeenkomst op de begraafplaats Fairlawn. Wat ik me daarvan vooral herinner, was hoe heet het was en hoe alleen ik me voelde omdat Jo er niet was om tegen te praten, en dat ik wou dat ik nieuwe schoenen had gekocht. Jo zou me vreselijk hebben uitgefoeterd omdat ik die oude schoenen aanhad, als ze erbij geweest was.

Later praatte ik met mijn broer Sid. Ik vertelde hem dat we echt iets aan onze moeder en tante Francine moesten doen voordat die twee helemaal in de schemerzone verdwenen waren. Ze waren te jong voor een verpleegtehuis. Wat stelde Sid voor?

Hij stelde iets voor, maar al sla je me dood, ik weet niet meer wat. Ik ging ermee akkoord, dat herinner ik me wel, maar niet wat het was. Later die dag stapten Siddy, onze moeder en onze tante weer in Siddy's huurauto voor de rit naar Boston, waar ze

de nacht zouden doorbrengen om de volgende dag de Southern Crescent te nemen. Mijn broer wil best op die oudjes passen, maar hij vliegt niet, ook niet als ik de tickets betaal. Hij zegt dat er in de lucht geen vluchtstroken zijn als de motor ermee ophoudt.

De meeste Arlens vertrokken de volgende dag. Het was weer smoorheet. De zon brandde in een witte wazige hemel en lag als gesmolten koper over alles heen. Ze stonden voor ons huis – dat inmiddels alleen mijn huis was geworden – met achter hen drie taxi's op een rij, grote lummels die elkaar tussen de weekendtassen omhelsden en afscheid namen met dat gekke Massachusettsaccent.

Frank bleef nog een dag. We plukten een grote bos bloemen achter het huis – niet die afschuwelijk ruikende broeikasdingen waarvan de geur me altijd aan dood en orgelmuziek doet denken, maar echte bloemen, het soort waar Jo het meest van hield – en zetten ze in een paar koffieblikken die ik in de bijkeuken vond. We gingen naar Fairlawn en zetten ze op het nieuwe graf. Toen zaten we daar een tijdje in de brandende zon.

'Ze was altijd gewoon het mooiste in mijn leven,' zei Frank ten slotte met een vreemde, verstikte stem. 'Als kind pasten wij jongens altijd op Jo. Niemand deed Jo iets, neem dat maar van mij aan. Als iemand het probeerde, gaven we hem van katoen.'

'Ze heeft me veel verhalen verteld.'

'Goeie dingen?'

'Ja, heel goeie.'

'Ik zal haar verschrikkelijk missen.'

'Ik ook,' zei ik. 'Frank... Luister eens... Ik weet dat jij haar lievelingsbroer was. Heeft ze je nooit gebeld, misschien alleen om te zeggen dat ze over tijd was of zich 's morgens misselijk voelde? Je kunt het me wel vertellen. Ik word niet kwaad.'

'Maar dat is nooit gebeurd. Eerlijk waar niet. Was ze 's morgens misselijk?'

'Niet dat ik heb gezien.' En dat was het nou precies. Ik had niets gezien. Natuurlijk had ik zitten schrijven, en als ik schrijf, raak ik in een soort trance en dringt er niet veel meer tot me door. Maar ze wist altijd wanneer ik in zo'n trance verkeerde. Ze had

me wakker kunnen schudden. Waarom had ze dat niet gedaan? Waarom zou ze goed nieuws verborgen houden? Natuurlijk was het wel begrijpelijk dat ze het me pas wilde vertellen als ze zekerheid had, maar op de een of andere manier was dat niets voor Jo.

‘Was het een jongen of een meisje?’ vroeg hij.

‘Een meisje.’

Het grootste deel van ons huwelijk waren we namen aan het uitkiezen geweest. Een jongen zou Andrew hebben geheten. Onze dochter Kia. Kia Jane Noonan.

Frank, die zes jaar daarvoor gescheiden was en alleen woonde, was nog een dag bij me gebleven. Toen we op de terugweg naar huis waren, zei hij: ‘Ik maak me zorgen over jou, Mikey. Je hebt niet veel familie om in tijden als deze op terug te vallen, en wat je hebt, woont ver weg.’

‘Ik red me wel,’ zei ik.

Hij knikte. ‘Dat zeggen we altijd, hè?’

‘We?’

‘Kerels. “Ik red me wel.” En als we ons niet redden, mag niemand het merken.’ Hij keek me aan, zijn ogen nog betraand, zijn zakdoek in zijn door de zon verbrande hand. ‘Als je het niet redt, Mikey, en je wilt je broer niet bellen – ik zag hoe je naar hem keek – laat mij dan je broer zijn. Doe het desnoods voor Jo, als je het niet voor jezelf wilt doen.’

‘Goed,’ zei ik. Ik stelde het aanbod op prijs, maar ik wist ook dat ik zoiets nooit zou doen. Ik bel mensen niet om hulp. Zo ben ik niet opgevoed, tenminste, ik denk van niet, maar zo ben ik geboren. Johanna zei eens dat als ik in Dark Score Lake, waar we een zomerhuis hebben, zou verdrinken, ik eerder met mijn tanden op elkaar vlak bij het strand zou sterven dan dat ik om hulp zou roepen. Het is geen kwestie van liefde of genegenheid. Ik kan liefde geven en ik kan liefde ontvangen. Ik voel verdriet, net als ieder ander. Ik wil aanraken en aangeraakt worden. Maar als iemand me vraagt ‘Red je het wel?’, kan ik niet nee zeggen. Ik kan niet ‘help me’ zeggen.

Een paar uur later vertrok Frank naar het zuidelijk deel van de staat. Toen hij de deur van zijn auto openmaakte, zag ik tot mijn genoegen dat het gesproken boek waarnaar hij luisterde er een van mij was. Hij omhelsde me en verraste me toen met een kus op mijn mond, een stevige smakkerd. ‘Als je wilt praten, bel dan,’ zei hij. ‘En als je niet alleen wilt zijn, kom dan.’

Ik knikte.

‘En wees voorzichtig.’

Daar schrok ik van. Door de combinatie van hitte en verdriet was het de afgelopen dagen net of ik in een droom leefde, maar dit drong tot me door.

‘Hoezo voorzichtig?’

‘Ik weet het niet,’ zei hij. ‘Ik weet het niet, Mikey.’ Toen stapte hij in zijn auto – hij was zo groot en de auto was zo klein dat het leek of hij hem aantrok – en reed weg. De zon begon inmiddels al onder te gaan. Weet je hoe de zon aan het eind van een warme dag in augustus ondergaat, helemaal oranje en enigszins *geplet*, alsof een onzichtbare hand op de bovenkant drukt en hij ieder moment als een overrijpe tomaat uit elkaar kan springen en over de hele horizon kan spatten? Nou, zo was het. In het oosten, waar het al donker was, rommelde de donder. Maar er kwam die avond geen regen, alleen een duisternis die zo dicht en verstikkend was als een deken. Evengoed kroop ik achter de tekstverwerker en zat zeker een uur te schrijven. Ik herinner me dat het vrij goed ging. En weet je, ook als het niet goed gaat: het verdrijft de tijd.

Mijn tweede huilbui kwam drie of vier dagen na de begrafenis. Nog steeds had ik het gevoel dat ik in een droom was – ik liep, ik praatte, ik nam de telefoon op, ik werkte aan mijn boek, dat voor ongeveer tachtig procent af was geweest toen Jo stierf – maar voortdurend had ik duidelijk het gevoel dat ik losstond van de werkelijkheid, dat alles zich op een afstand van mij afspeelde, dat ik als het ware door een telefoonlijn contact hield met de rest van de wereld.